

Harold Pinter'ın *Doğum Günü Partisi* ve *Eski Zamanlar* Oyunlarında Kabalık Stratejileri ve Hâkimiyet Yarışı

Nazan Tutaş

Ankara Üniversitesi, ntutas@ankara.edu.tr

Nihal Demirkol Azak

Ankara Üniversitesi, nihaldemirkol80@gmail.com

Özet

Harold Pinter'ın oyunlarında karakterler fiziksel veya psikolojik her türlü ihlal ve saldırıya karşı her daim tetiktedirler. Karakterler dili iletişim için değil, kendilerini koruma ve soyutlama için kullanırlar. Kullanılan dildeki belirgin 'kabalık' karakterlerin güç elde etmek ve birbirlerine üstünlük sağlamak için yararlandıkları en önemli silahlarından biridir. Bu çalışmada, Pinter'ın *Doğum Günü Partisi* (1957) ile *Eski Zamanlar* (1970) oyunlarında karakterlerin hangi kabalık stratejilerini kullandıkları ve bu stratejilerin karakterler arası hâkimiyet yarışına etkisi incelenecektir.

Anahtar kelimeler: Harold Pinter, kabalık kuramı, dolaylı ve dolaysız kabalık.

Strategies of Impoliteness and the Power of Struggle in the plays by Harold Pinter *The Birthday Party* and *Memory*

Abstract

Characters in Harold Pinter's plays are always on alert against any kind of physical or psychological threat. They verbally struggle for survival or dominance. This struggle is characterised by direct or indirect impoliteness strategies they use. Impoliteness in their language is the most important weapon to win the struggle for power. Taking Culpeper's five impoliteness strategies as its basis, this paper examines Pinter's *The Birthday Party* (1957) and *Old Times* (1970) in terms of the linguistic impoliteness strategies the characters employ in their power struggles, their preferences to adopt direct or indirect strategies and the way these preferences affect the power relations between them.

Keywords: Harold Pinter; politeness/impoliteness theory; negative/positive face; direct/indirect impoliteness.

Giriş

Absürd tiyatronun önde gelen isimlerinden biri olan Harold Pinter, Pinteresk adı verilen kendine özgü biçemi ile 20. yüzyılın en önemli oyun yazarları arasında yer alır. 1957 yılında yazdığı ilk uzun oyunu *Doğum Günü Partisi*'nden [The Birthday Party] son oyunu *Kutlama*'ya [Celebration] (1999) kadar tüm oyunlarında, çevrelerinde denetim kurmaya veya sahip

oldukları denetimi korumaya uğraşan karakterleri sahneye taşır. Bu karakterler, çoğunlukla, bildikleri veya alıştıkları bir mekânda hayatta kalma savaşı veren sıradan karakterlerdir. Pinter bu sıradan karakterleri kapalı bir mekâna sıkıştırarak, içeriden ve dışarıdan gelen tehditlerle karşı karşıya kalmalarını sağlar. Kapalı bir mekân varsa, eninde sonunda bu mekânın kapısı açılır ve istenmeyen davetsiz bir ziyaretçi içeri girer. Bir tehdit olarak algılanan bu müdahale ile birlikte, karakterlerin birbirlerine üstünlük kurmaya çalıştıkları bir güç mücadelesi başlar. Pinter'in oyunlarında "bir başkası üzerinde hâkimiyet kurmak, karakterlerin yalnızca kimlik oluşturma değil aynı zamanda itaatkâr bir duruş takınmanın fiziksel ve psikolojik yok oluşla sonuçlanabileceği bir dünyada hayatta kalma araçlarıdır" (Prentice, 1994, s. 28). Pinter'in eylemden çok diyalogun ön planda olduğu oyunlarında karakterler dili bilgi paylaşmak ve yakınlık kurmak için değil, saldırı ve savunma için kullanırlar. Bu amaçla kullanılan dilin en belirgin özelliği 'doğrudan' ya da 'dolaylı' kabalıdır.

Kabalık [impoliteness] kavramı, çeşitli kuramcılar tarafından kibarlık [politeness] kuramını tamamlayıcı bir çerçeve içinde ele alınmaktadır. Dilsel 'kabalık' genellikle 'doğrudan/dolaysız' [direct] söz eylemleriyle ilişkilendirilirken 'dolaylı' [indirect] söz eylemleri ise 'kibarlık' ile ilişkilendirilir. Bir söz eylemi ne kadar dolaylı ise o kadar kibar olduğu düşünülür. Ancak kabalık kavramını doğrudan [direct] ifadelerle sınırlamak eksik bir yaklaşım olur çünkü dilsel kabalık hem doğrudan hem de dolaylı olmak üzere çeşitli stratejilerin kullanımıyla ortaya konulabilir. Kabalık çalışmaları alanında öne çıkan kuramcılardan Jonathan Culpeper (1996, 2005) kabalık kuramını Penelope Brown ve Stephen Levinson'un (1987) yüz kavramlarına ve kibarlık modellerine paralel olarak onu tamamlayıcı şekilde geliştirip yalnızca doğrudan değil farklı kabalık stratejilerinden bahseder.

Culpeper'in çıkış noktası olan Brown ve Levinson'un 'Kibarlık Kuramı'na göre [Politeness Theory], iletişimde kişilerin amacı "face" adı verilen "yüzlerini" yani "öz imgelerini" korumaktır. Yüz kavramını olumlu [positive] ve olumsuz [negative] olarak ikiye ayıran Brown ve Levinson'a göre (1987, s. 61), kişiler bir yandan başkalarının kendileri hakkında olumlu düşüncelere sahip olmaları için çabalayarak 'olumlu yüzlerini' korumak isterken, diğer yandan başkaları ile aralarına mesafe koyup baskıdan uzak durmaya çabalayarak 'olumsuz yüzlerini' korumak isterler. Olumlu kibarlık [positive politeness] karşındaki kişiye karşı yakınlık, dayanışma, paylaşım ve iyimser bir tavır sergilemektir; olumsuz kibarlık [negative politeness] ise, karşındaki kişiyle araya mesafe koyup resmi ve saygılı bir tavır sergileyerek baskı uygulamaktan kaçınmaktır (Brown ve Levinson, 1987, s. 70).

Bu kavramlardan hareket eden ve 'Kabalık Kuramı'nı [Impoliteness Theory] geliştiren Culpeper (2008) "kabalık, hedefteki kişinin 'yüz kaybına' neden olmayı amaçlayan ya da o şekilde algılanan iletişimsel davranışları kapsamaktadır" (s. 38) şeklinde bir tanımlama yapar. Karşındaki kişiye kasten saldıran kabalık stratejilerini "doğrudan kayıtlı [bald on record], olumlu [positive], olumsuz [negative], dolaylı [off record] kabalık" olarak gruplayan Culpeper, 'gerektiği durumlarda kibarlık göstermeme' [withhold politeness] davranışını da kabalık olarak tanımlayıp bu gruplandırmaya dâhil eder.

Doğrudan kayıtlı kabalık, karşındaki kişiye açıktan ve doğrudan saldırıları içerir; "çık dışarı, defol" gibi emir cümleleri bu kabalığa örnek olarak verilebilir. Olumlu kabalık, kişinin 'kabul edilme, sevilme, yakınlık kurma' gibi ihtiyaçlarına yapılan saldırıları içerir; 'görmezden gelme, dışlama, soğuk davranma, rahatsız hissettirme, şifreli dil kullanma, tabu sözcükler kullanma' gibi davranışlar bu kabalığa örnek olarak verilebilir.

Olumsuz kabalık, kişinin 'kişisel alanını, mesafeyi ve hareket özgürlüğü koruma, saygı duyulmayı bekleme' gibi ihtiyaçlarına yapılan saldırıları içerir; 'kişisel alana saldırma, hareket alanını sınırlama, korkutma, küçümseme, hor görme, ciddiye almama' gibi davranışlar olumsuz kabalığa örnek gösterilebilir.

Dolaylı kabalık, sezdirim yoluyla uygulanır ve sonradan gerektiğinde inkâr edilebilir; 'ima yoluyla hakaret, alay ve sözde kibarlık' davranışları dolaylı kabalığa örnektir.

Kibarlık Göstermeme, beklendiği durumlarda kibarlık gösterilmemesidir; 'verilen bir hediye için teşekkür edilmemesi' gibi davranışlar bu kabalık türüne örnek olarak verilebilir. (Culpeper, 1996, ss. 357-358; Culpeper, 2005, ss. 43-44)

Culpeper (2005, s. 38), bu stratejilerden herhangi birinin 'kabalık' olarak görülmesi için yapılan saldırıların 'kasıtlı' olarak yapılması veya dinleyen kişi tarafından 'kasıtlı' bir davranış olarak algılanması gerektiğini söyler. Kasıtlı olarak yapılan bu saldırılar ise kişiler arasında çatışma ve bağdaşmazlık yaratır. İletişimde kabalık söz konusu ise, çatışmanın ve bunun devamında güç mücadelesinin varlığı kaçınılmazdır çünkü kabalık konuşan kişi ve dinleyen kişi arasında gerginliğe yol açar. Kaba ve saldırgan bir dil kullanımı, karşıdakinin yüzüne zarar vererek gücünü gösterme ve yönetme amacını taşır. Etkileşimde bulunan kişiler kabalıkla karşılaştıklarında kendilerini korumak için harekete geçmeye ya da tepkisiz kalmaya zorlandıkları için, kabalık kişilerin hareket alanlarını sınırlar (Culpeper, 2008, s. 38). Kişilerin hareket alanını, vereceği tepkileri ve seçeneklerini sınırlamak da güç kullanımudur. Aynı şekilde Locher ve Bousfield'e göre de (2008) "kabalık, muhatapların gelecekteki hareket alanlarını değiştirdiğinden konuşma tarzlarını bir şekilde etkilediği için bir güç uygulamasıdır" (s. 8). Bousfield'e göre (2008, s. 150), kasten kaba olduğumuzda ya kendi gücümüzü ortaya çıkarma, aktif hale getirme veya yeniden aktifleştirme ya da başkasının gücüne meydan okuma amacını taşırız.

Pinter'in erken dönem eserlerinde, görülmediği halde var olduğu hissedilen büyük ve tehlikeli bir güç etkilidir. İkinci dönem oyunlarında ise, orta sınıfın kendi arasında oynadığı egemenlik savaşına ilişkindir ve dışarıdan gelmesi mümkün olan korkular bu sefer iç mekânlara sıkıştırılmıştır. Daha çok hafızanın ön plana çıktığı "Memory plays" (hafıza oyunları) olarak adlandırılan bu oyunlarda aslında kimsenin gerçeğe ilişkin tutarlı bir bütünlük sergilemediği, hepsinin kendi hikâyesini anlattığı görülür. Bu çalışmanın amacı, Harold Pinter'in erken dönem eserlerinden *Doğum Günü Partisi* [The Birthday Party] (1957) ile ikinci dönem "hafıza" oyunlarından olan *Eski Zamanlar*'da [Old Times] (1970), Culpeper'in kabalık stratejilerini esas alarak, karakterlerin dilsel kabalıkla birlikte ortaya çıkan kişilerarası ilişkilerdeki güç kavramını karşılaştırmalı olarak incelemektir.

***Doğum Günü Partisi ve Eski Zamanlar*'da Kabalık ve Hâkimiyet**

Harold Pinter'in *Doğum Günü Partisi* (1957) ve *Eski Zamanlar* (1970) oyunlarında karakterlerin kullandıkları dildeki kasıtlı kabalık, dikkati karakterler arasındaki hâkimiyet mücadelesine yöneltir. *Doğum Günü Partisi*, Meg ve Petey adlı yaşlı bir çiftin deniz kıyısında işlettikleri pansiyonda bir yıldır tek müşteri olan Stanley'nin günün birinde ansızın çıkıp gelen Goldberg ve McCann isimli iki kişi tarafından alınıp götürülmesinin hikâyesidir. Bir yıl önce dış dünyadan kaçıp pansiyona sığınmış olan Stanley, kendisine kucak açan Meg'in denetimine gönüllü olarak boyun eğmiştir. Meg'in denetimi, yalnızca Stanley'i değil aynı zamanda kocası Petey'yi de kapsamaktadır. Perde açıldığında, kocası Petey'nin eve girdiğini duyan Meg ona mutfaktan seslenir. Oyunun açılış sahnesinde Meg'in yalnızca sesi duyulur,

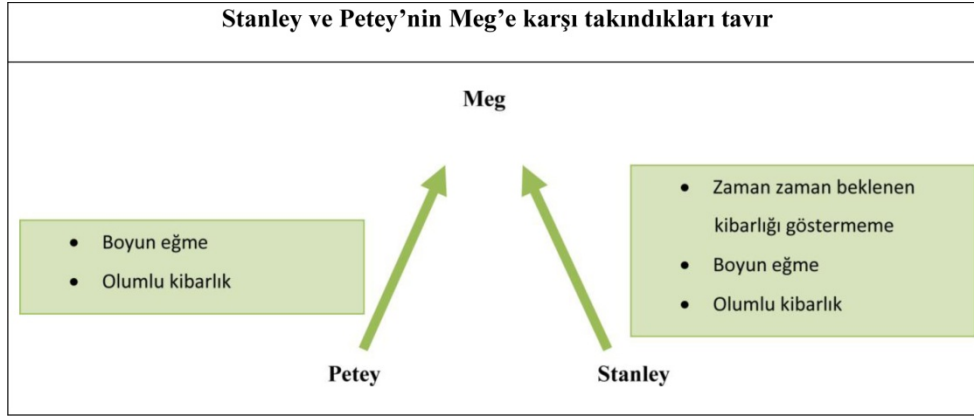
kendisi görülmez. Aslında gelenin Petey olduğunu bilmesine rağmen Meg ısrarla birkaç defa “Sen misin Petey?” (*The Birthday Party*, s. 19) diye seslenir. Cevabını bildiği bir soruyu ısrarla sorarak kocasını cevap vermeye zorlaması, Petey’in olumsuz yüzüne bir saldırıdır. Meg kendini duyurmak isteyip cevap talep eder çünkü karşıdan bir ses ona cevap verdiğinde kendi varlığını onaylatmış olur. Meg, daha sonra, ilgisini evde kalmakta olan Stanley’e yöneltir. Stanley’in evdeki konumu çok merkezidir. Meg, Stanley’e bir çocuk gibi davranarak onu yönlendirir. Odasına girip onu zorla yataktan kaldırır ve kahvaltısını yaptırır; Stanley’in kullandığı dili düzeltmeye çalışan Meg, Stanley’den konuşurken ‘lütfen, üzgünüm’ gibi sözcükleri kullanmasını ister.

Tablo 1. Meg’in Stanley ve Petey üzerinde kullandığı kabalık stratejileri

Meg’in Stanley ve Petey üzerindeki denetimi ve kullandığı kabalık stratejileri	
Meg → Stanley	Meg → Petey
 <p><i>Olumsuz kabalık</i> Yönlendirme, düzeltme, müdahale etme, hareket özgürlüğünü kısıtlama</p>	 <p><i>Olumsuz kabalık</i> Sorularıyla cevap vermeye zorlama, hareket özgürlüğünü kısıtlama</p>

Meg, soruları ve yönlendirmeleriyle kişisel alanlarına müdahale ederek ve hareket özgürlüklerini kısıtlayarak hem Petey’in hem de Stanley’in olumsuz yüzüne saldırır. Meg, bu şekilde, her ikisine karşı da olumsuz kabalık uygular. Bu olumsuz kabalığa karşılık Petey, aynı şekilde kabalıkla karşılık vermez; aksine Meg’i kırmaktan kaçınıp onun sorularına cevap vererek ve onunla yakınlık kurar. Bu şekilde Meg’in olumlu yüzünü destekler. Stanley ise zaman zaman Meg’in hizmetleri karşılığında ona teşekkür etmeyip beklenen kibarlığı göstermese de [withhold politeness], hemen geri adım atar; “Sen olmasan ne yapardım bilmiyorum” (*BP*, s. 28) diyerek Meg’le yeniden yakınlık kurar. Bu şekilde ilişkilerinin devam etmesi için Meg’in olumlu yüzünü destekler.

Tablo 2. Stanley ve Petey’in Meg’e karşı tavırları

Stanley, olumsuz yüzünü tehdit eden bir yönlendirme ve denetim altında olmasına rağmen Meg'in onayına ihtiyaç duyar ve bu nedenle de Meg'e karşı olumlu kibarlık gösterir. Çünkü dış dünyaya karşı sığındığı pansiyonda Meg'in ilgi odağı olan Stanley, bu sayede 'onaylanma, sevilme ve yakınlık kurma' gibi olumlu yüz ihtiyaçlarını karşılar. Aynı şekilde Meg de pansiyonda Stanley ve Petey üzerinde kurduğu denetim sayesinde 'fark edilme, onaylanma' ihtiyaçlarını giderir. Bu karşılıklı bağımlılık ilişkisine yapılacak herhangi bir müdahale bir tehdit olarak algılanacaktır.

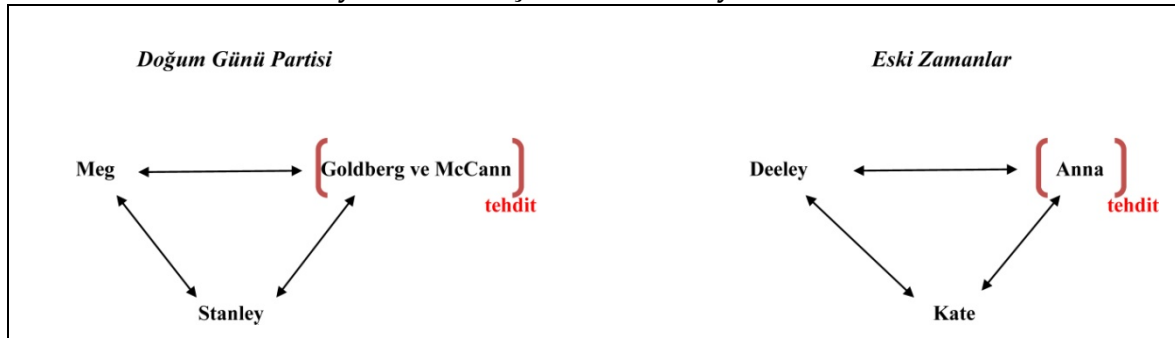
Old Times [Eski Zamanlar] oyununda ise Kate'in yirmi yıldır görmediği eski ev arkadaşı Anna, Kate ve kocası Deeley'i ziyarete gelecektir. Anna'nın bu beklenen ziyareti Kate'in kocası Deeley tarafından evliliklerine ve taşradaki sakin hayatlarına bir tehdit olarak algılanır. Oyunun ilk sahnesinde Deeley, Anna ve arkadaşlıkları hakkında Kate'e yönelttiği sorularla onu cevap vermeye zorlar, bu şekilde Kate'in olumsuz yüzünü tehdit ederek olumsuz kabalık uygular. Deeley bu sorularla bir yandan kendi tedirginliğini ortaya koyup diğer yandan gözünün her zaman üzerinde olacağını Kate'e hissettirmeye çalışır. Ancak Kate Deeley'in olumsuz kabalığını verdiği kısa ve umursamaz cevaplarla geçiştirir; karşı saldırıya veya savunmaya geçmez. En sonunda da "Kendisine [Anna'ya] sorsana" (*Old Times*, s. 9) diyerek bu sorgulamayı bitirir.

Tablo 3. Deeley'nin Kate'e karşı kullandığı kabalık stratejisi

Her iki oyunda da temelde üçlü bir güç ilişkisi [tripartite power relation] bulunur. Üzerinde denetim kurulmak istenen bir kişi ve denetim kurmak isteyen iki taraf vardır. Bu iki taraftan biri sonradan bir tehdit olarak ortaya çıkar. *Doğum Günü Partisi*'nde Goldberg ve McCann'ın, *Eski Zamanlar*'da ise Anna'nın gelişiyle birlikte, Meg'in Stanley ve Deeley'in ise Kate üzerinde kurdukları denetim sekteye uğrar. Ortaya çıkan tehditle birlikte üç taraflı bir hâkimiyet mücadelesi başlar.

Tablo 4. Oyunlardaki üç taraflı hâkimiyet mücadelesi

Doğum Günü Partisi'nde bir tehdit olarak ortaya çıkan Goldberg ve McCann, pansiyona gelir gelmez yönetimi ele alırlar. O gün Stanley'nin doğum günü olduğunu öğrenince akşama bir doğum günü partisi yapılmasına karar verir ve böylece ev sahibi olan Meg ve Petey'in elinden yetkilerini alıp ev sahibi konumuna geçerler. Ne Meg ne de Petey onların otoritesine karşı çıkacak kadar güçlüdür; oyunun başından itibaren tüm isteklerine boyun eğerler. Onların boyun eğmesiyle birlikte Goldberg ve McCann, tüm saldırılarını Stanley'e yöneltirler. İlk olarak Stanley'nin evden ayrılmasına izin vermeyip onu oturmaya zorlarlar. Uzun süre oturmamak için direnen Stanley sonunda oturur. Böylece Stanley'nin hareket özgürlüğünü kısıtlayarak fiziksel bir üstünlük kurarlar. Onlar ayaktadır, Stanley ise oturmaktadır. Oturmaya razı olmasıyla Stanley, onların saldırısına da izin vermiş olur. Konuşmaları yavaş yavaş bir 'sorgulama' havasına bürünen Goldberg ve McCann, 'emir, tehdit, suçlama, korkutma, anlaşmazlık çıkarma' gibi olumlu ve olumsuz yüze saldıran 'doğrudan kabalık' [direct impoliteness] stratejilerini kullanırlar. Sorgulama esnasında "Geçen hafta ne giydin? En son ne zaman yıkandın? Karını niye öldürdün? Niye hiç evlenmedin? 846 sayısı olası mıdır yoksa gerekli mi? Tavuk mu? Yumurta mı? Hangisi önce? (BP, ss. 58-62) gibi sorularla onu köşeye sıkıştırmaya çalışırlar. Tüm bu mantıksız veya çelişkili sorular, Stanley'e cevap vermesi için fırsat tanınmadan arka arkaya sıralanır. Bu soruları, "teşkilata ihanet etmek" (BP, s. 58), "karısını öldürmek" (BP, s. 59), "düğünden kaçmak" (BP, s. 59) ve "vatana ve soylarına ihanet etmek" (BP, s. 62) gibi suçlamalar takip eder. "Bunu ödeyeceksin" (BP, s. 61) diyerek onu korkutup bu şekilde onun olumsuz yüzüne doğrudan saldırırlar. Onu köşeye sıkıştıran ve hiçbir hareket alanı bırakmayan sorular ve suçlamalarla birlikte, "Sen başarısız bir insansın [...] sahtekârsın [...] bulaşıcı hastalığınsın [...] kalıntısın" (BP, ss. 57-62) şeklinde hakaretler yönelterek 'doğrudan kayıtlı kabalık' stratejilerini kullanırlar. Bu hakaretler saldırının şiddetini en üst noktaya taşır. Goldberg ve McCann'ın Stanley'e karşı gösterdikleri kabalık, 'doğrudan' saldırı şeklindedir:

Tablo 5. Stanley'e karşı kullanılan kabalık stratejileri

Goldberg ve McCann	Stanley'e karşı kullandıkları kabalık stratejileri	Stanley
	<i>Doğrudan kayıtlı kabalık</i> Hakaret etme	
	<i>Olumlu kabalık</i> 'Onaylanma, yakınlık kurma ihtiyaçlarına' saldırma; tarafları anlaşmazlığa sürükleyen dil kullanma	
	<i>Olumsuz kabalık</i> Sorgulama ve suçlamalarla hareket özgürlüğünü kısıtlama; tehdit edip korkutma	

Eski Zamanlar oyunu incelendiğinde ise, Anna'nın gelişiyile birlikte Anna ve Deeley arasında Kate üzerinden bir hâkimiyet mücadelesinin başladığı görülür. Ancak Deeley *Doğum Günü Partisi*'ndeki Meg gibi güçsüz değildir ve Anna'nın otoritesi karşısında boyun eğmez. Anna'nın saldırılarına karşı saldırıyla cevap verir. Anna ve Deeley, hâkimiyet mücadelesi esnasında birbirlerine karşı geçmişi bir silah olarak kullanırlar. Anlattıkları anılar, aynı olayların farklı ve birbiriyle çelişen yorumlarıdır. Örneğin, her ikisi de 'Odd Man Out' filmine ilk kez Kate'le birlikte gittiklerini anlatırlar. Bu şekilde davranmaktaki amaçları, Kate'le olan ortak geçmişlerinden birbirlerini dışlamaktır. Bu hâkimiyet mücadelesinde Deeley ve Anna'nın birbirlerine karşı gösterdikleri kabalık, dolaylı [off record] stratejilerden oluşur:

Tablo 6. Deeley ve Anna'nın birbirlerine karşı kullandıkları kabalık stratejileri

Deeley ve Anna'nın birbirlerine karşı kullandıkları kabalık stratejileri	
Dolaylı [Off record] Kabalık	
<p>Anna:</p> <p>Söylenen: "Biz gençtik o zamanlar [...] Konsere, operaya giderdik" "Dünyanın bu bölgesini seçmeniz ne kadar akıllıca." "O yokken gelip sana arkadaşlık etmeliyim."</p>	<p>Deeley:</p> <p>Söylenen: "Biz Londra'ya nadiren gidiyoruz." "Ben onun kocasıyım" "Sanırım kırkına gelmişsiniz [...] Şimdi görseydim tanıyamazdım seni."</p>
<p>İma edilen: "Senin Kate'in hayatında yerin yok."</p>	

Londra'da geçirdikleri günlerden bahseden Anna, cümlelerinde "biz" zamirini özellikle vurgulayarak Deeley'i dışlar. Çünkü "biz" zamiri, Anna ve Kate'i kapsarken Deeley'i dışlar. Böylece bir yandan Kate'in olumlu yüzünü desteklerken diğer yandan Deeley'i dışlayarak onun olumlu yüzüne saldıran Anna, bunu doğrudan değil dolaylı şekilde yapmış olur. Deeley de saldırıya saldırıyla karşılık verir ve "Biz Londra'ya nadiren gidiyoruz" (OT, s. 14) der. Bu cümleyle bir yandan "biz" zamirini diğer yandan geniş zamanı kullanarak arkadaşlıklarının geçmişte kaldığını vurgulayıp Anna'yı dışlar. Ayrıca Anna'nın geçmiş mutlu günlerini ilişkilendirdiği Londra'yı küçümser. Böylece Anna'nın hem olumlu hem de olumsuz yüzüne dolaylı olarak saldırır. Buna karşılık "Dünyanın bu bölgesini seçmeniz ne kadar akıllıca" (OT, s. 15) şeklinde bir cevapla saldıran Anna ise, 'alay'ı [sarcasm] kabalık stratejisi olarak kullanır. Deeley, konuşurken sürekli Kate'in kocası olduğunu hatırlatarak Anna'yı sadece geçmişten değil Kate'in bugününden de dışlamaya çalışır. Deeley'in sık sık iş gezilerine çıktığını öğrenen Anna ise, Kate'e "O yokken gelip sana arkadaşlık etmeliyim" (OT, s. 35) diyerek Deeley'in yerini alabileceğini ima eder. Buna karşılık gençken Anna'yı bir barda gördüğünü iddia eden Deeley ise, "Sanırım kırk olmuşsunuz [...] Şimdi seni görsem tanıyamazdım" (OT, s. 53) diyerek Anna'nın artık yaşlı olduğunu ima eder. Deeley ve Anna arasında oyun boyunca süren bu soğuk savaş sırasında, bu tür dolaylı kabalık stratejileri birbirini izler.

*Doğum Günü Partisi'*nde Goldberg ve McCann'in doğrudan saldırıları karşısında aynı stratejilerle saldırıya geçmeyi seçen Stanley, ilk olarak gerçeği öğrenmeye çalışır; "Çok mu kalacaksınız burada?" (BP, s. 47), "Niye geldiniz buraya?" (BP, s. 51) gibi sorularla bir açıklama talep eder. Stanley'nin gerçeği öğrenme talebi, Goldberg ve McCann'i cevap vermeye zorlayarak olumsuz yüzlerini tehdit eder. Bu sorular işe yaramayınca doğrudan "Defolun" (BP, s. 55) diyerek onları kovmaya çalışan Stanley, güçlerine meydan okumuş olur:

Tablo 7. Stanley'nin Goldberg ve McCann'e karşı kullandığı kabalık stratejileri

Goldberg ve McCann	Goldberg ve McCann'e karşı kullandığı kabalık stratejileri	Stanley
	<i>Doğrudan kayıtlı kabalık</i> "Defolun" diyerek kovma	
	<i>Olumlu kabalık</i> Anlaşmazlık çıkarma	
	<i>Olumsuz kabalık</i> Sorduğu sorularla hareket özgürlüklerini kısıtlama	

Eski Zamanlar'daki güç savaşında ise Kate'in Deeley ve Anna'ya karşı takındığı tavır, Stanley'nin Goldberg ve McCann'e karşı takındığı tavırdan farklıdır. Kate, Anna ve Deeley arasında süren hâkimiyet mücadelesinden kendisini soyutlar; kendi köşesine çekilip onlardan uzaklaşır. Sürekli birbirlerine saldıran Anna ve Deeley Kate'in en mahrem anılarını anlatıp onu ne kadar iyi tanıdıklarını göstermeye ve birbirlerine üstünlüklerini kanıtlamaya çalışırken, Kate bilinçli olarak seyirci konumunda kalmayı ve onları uzaktan izlemeyi tercih eder:

Tablo 8. Kate'in Deeley ve Anna'ya karşı tavrı

Stanley ve Kate'in tercih ettikleri farklı tavırlar, oyunlardaki güç savaşlarının nasıl sonuçlanacağını belirler. Goldberg ve McCann'in doğrudan saldırıları karşısında Stanley de aynı 'doğrudan kabalık stratejileri' ile saldırır. Stanley'nin bu saldırgan tutumu, sorgulama esnasında savunmaya dönüşür. Ancak konuşmasına ve kendini savunmasına izin

verilmeyince de, yavaş yavaş konuşma ve kendini ifade etme yetisini kaybeder. En son cümlesi “Gözlüğümü alabilir miyim?” (BP, s. 63) olur ve bu andan itibaren artık konuşamaz. Oyunun sonunda Goldberg ve McCann’ın gücü karşısında fiziksel ve zihinsel olarak artık tamamen yok olmuş durumdadır. Goldberg ve McCann ortaya çıkana değin Meg’in denetimi altında olan Stanley, bu andan itibaren “Sen ölüsün” (BP, s. 62) diyen Goldberg ve McCann’ın elinde bir kukladır. Onlarla birlikte pansiyondan ayrılan Stanley, Goldberg ve McCann tarafından “iyileştirilip düzeltilecek” (BP, s. 92) ve “yepyeni bir adam” (BP, s. 91) olarak ‘yeniden doğacaktır’. *Eski Zamanlar*’da ise Kate, Deeley ve Anna arasındaki hâkimiyet mücadelesinin başlamasıyla birlikte Kate bilinçli olarak izleyici konumuna çekilir. Onların kullandıkları dolaylı kabalık stratejilerini kullanmaz. Konuşmalara konuyla alakası olmayan cümlelerle katılır. Ondan isteneni değil, kendi istediklerini söyler. Oyunun sonunda en uzun ve en son konuşmasını yapan Kate, Deeley ile Anna’yı “pis” (OT, ss. 67-69) olarak tarifler ve onların oyun boyunca süren dolaylı saldırılarına doğrudan tek bir hamleyle cevap vererek oyuna ve bu güç savaşına son noktayı koyar. *Doğum Günü Partisi*’nin sonunda mecazi olarak bir ölü olan Stanley kaybeden taraf olurken, *Eski Zamanlar*’da Kate kendi gücünü ortaya koyarak mücadeleyi galip bitirir.

Sonuç

Harold Pinter’in oyunlarına tematik açıdan bakıldığında, hâkimiyet için yarış dürtüsü ön plandadır. Pinter karakterleri, sıklıkla, baskın olanlar ve boyun eğenler olarak iki kutuptadırlar. Oyunlarında ana gerilim, bu iki kutuptaki baskın ve boyun eğen karakterler arasındaki gerilim üzerine vurgu yapılarak gerçekleştirilir. Baskın olan karakter kontrolü ele geçirdiğinde, otorite sorgulanmaz, ancak boyun eğen kişi, dominant karakterin kendi üzerinde kurmak istediği otoritenin farkındadır ve sorduğu sorularla kendisi üzerine yöneltilecek olan saldırının da davetiyesini çıkartmış olur (Demircan, 2008). Dominant karakterin durumu, onun gücünden ya da bilgisinden kaynaklanmaz. Bu aslında eyleme geçmek için daha çok güce sahip olma isteği demektir. Pinter’in eserlerinde temel sorun, hayatın sürdürülmesine ilişkindir, bütün çelişki de buradan kaynaklanmaktadır, çünkü iki taraf da yaşamda kalma mücadelesi içindedir gerçekte.

Doğum Günü Partisi ve *Eski Zamanlar* oyunlarında da, hayatta kalma mücadelesi veren tarafların en önemli ortak noktası, dilsel kabalıklarıdır. Ancak ortak noktaları kabalık olsa da, iki oyun arasındaki fark oyunlardaki tarafların kabalığı ortaya koyma stratejileridir. *Doğum Günü Partisi*’nde kullanılan kabalık stratejileri daha ziyade ‘doğrudan’ stratejilerden oluşurken, *Eski Zamanlar* oyununda ‘sezdirim’ yoluyla ‘dolaylı’ stratejiler kullanılır. *Doğum Günü Partisi*’nde Goldberg ile McCann, Stanley’nin pansiyondan ayrılmasını engellemek, onu zorla oturtmak ve gözlüklerini kırmak gibi fiziksel şiddetin yanında küçümseme, korkutma, tehdit, aşağılama, hakaret gibi doğrudan kabalık stratejileriyle denetim kurmaya çalışırlar. *Eski Zamanlar*’da ise Anna ve Deeley, ‘sezdirim’ yoluyla birbirlerini aşağılamaya, dışlamaya ve anlaşmazlık çıkarmaya çalışırlar. *Doğum Günü Partisi*’ndeki aşağılamalar, kısıtlamalar, dışlamalar, küçümsemeler, güç gösterileri çok net ve doğrudan yapılırken *Eski Zamanlar*’da tüm bunlar ‘ima’ edilir.

Ancak saldırıların ‘dolaylı’ olması daha az şiddet içerdiği anlamına gelmez. ‘Dolaylı’ veya ‘doğrudan’ olsun dilsel kabalık, güç kullanmaktır. Kabalık, karşıdakini bir şekilde “tepk

vermeye zorladığı için güç içerir” (Culpeper, 2008: 42). Dolaylı ve doğrudan kabalık dışında iki oyun arasındaki bir diğer fark da, üzerlerinde denetim kurulmak istenen kişilerin ‘teпки’leridir. Stanley ve Kate’in, güç savaşında tercih ettikleri stratejiler farklıdır. Stanley otoriteyi kendi silahıyla vurmaya çalışır. Goldberg ve McCann’e onların ‘doğrudan’ kabalık stratejileriyle karşılık vermeyi dener ama beceremez ve savunmaya çekilir. Onların zaten ustası oldukları silahı onlara karşı kullanır; onların saldırılarına göre ‘etkiye tepki’ geliştirir. Ama sonunda yenilir onların gücüne boyun eğer. Stanley’nin aksine Kate, Deeley ve Anna’ya onların ‘dolaylı’ stratejileriyle karşılık vermez. Kate bilinçli olarak seyirci konumunu tercih eder ve böylece oyuncularını denetleyen aktif bir seyirci olur. Kate’in üzerinde denetim kurmak için oynadıkları güç oyununda Deeley ve Anna’nın dolaylı stratejileri iki tarafa da üstünlük sağlamaz. Üstün çıkan taraf onların stratejilerini değil kendi yolunu seçen Kate’dir.

Eski Zamanlar’ın son sahnesinde hiç kimse konuşmaz ancak Kate’in yaptığı o uzun konuşmanın yankısı hala kulaklardadır. Oyun boyunca sessizliği tercih eden ama son yaptığı konuşmayla diğerlerini susturan Kate oyunun sonunda divanında dimdik muzaffer bir şekilde oturur. *Doğum Günü Partisi*’nin sonunda Stanley de, Kate gibi sessizliğe gömülür. Ama Stanley’nin sessizliği kendi seçimi değildir; o sessizliğe mahkûm edilir. “Başı öne eğik” (95), ve yeniktir. İnsanlar bireyselliklerini kabul ettirmelerinin bir yolu olarak kabalık ve şiddet kullanırlar ve bu sonunda bir hayatta kalma mücadelesine dönüşüverir. Pinter’in eserleri, Stanley örneğinde görüldüğü gibi, baskının insan ilişkileri için ne denli bozucu ve yıkıcı olabileceğini göstermek için yazılmış dramatik eserlerdir. (Demircan, 2008). Stanley’nin elindeki kırık gözlüklerinin yerine yeni gözlükler alacaklardır; artık otoritenin istediği şekilde bakacaktır dünyaya. Otoritenin dilini öğrenecek ve yeniden başlayacaktır konuşmaya.

Kaynakça

- Bousfield, D & Locher M. A. (eds.), *Impoliteness in Language: Studies on its Interplay with Power in Theory and Practice*. Berlin and New York: Mouton de Gruyter.
- Brown, P. & Levinson, S. C. (1987). *Politeness: Some universals in language usage*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Culpeper, J. (1996). Towards an Anatomy of Impoliteness. *Journal of Pragmatics* 25, 349-367.
- Culpeper, J. (2005). Impoliteness and Entertainment in the Television Quiz Show: The Weakest Link. *Journal of Politeness Research. Language, Behaviour, Culture* 1 (1) (ss. 35–72).
- Culpeper, J. (2008). Reflections on Impoliteness, Relational Work and Power. D & Locher M. A. (eds.), *Impoliteness in Language: Studies on its Interplay with Power in Theory and Practice* (ss. 17-43). Berlin and New York: Mouton de Gruyter.
- Demircan, A. (2008). Bir Tiyatro Adamı Harold Pinter.
<http://www.gnoxis.com/bir-tiyatro-adam%C4%B1-%3B-harold-pinter-16960.html> (indirilme tarihi: 23.10.2014)
- Pinter, H. (1976). *The Birthday Party. Plays: One*. London: Methuen.
- Pinter, H. (1996). *Old Times. Plays Four*. London: Faber and Faber.

Prentice, P. (1994). *The Pinter Ethic, The Erotic Aesthetic*. London: Garland Publishing.

Görsel Kaynaklar

<http://www.telegraph.co.uk/culture/theatre/drama/3673347/Review-Harold-Pinters-The-Birthday-Party-50-year-revival.html> (indirilme tarihi: 27.10.2014)

<http://kcmetropolis.org/issue-printer/august-24-2011> (indirilme tarihi: 27.10.2014)

<http://www.britmovie.co.uk/forums/obituaries/109468-richard-pearson-rip.html> (indirilme tarihi: 27.10.2014)

<http://www.theartsdesk.com/theatre/old-times-harold-pinter-theatre> (indirilme tarihi: 27.10.2014)

<http://www.dailymail.co.uk/tvshowbiz/reviews/article-2271618/Old-Times-Harold-Pinter-Theatre-review-Theres-fun-Pinterland.html> (indirilme tarihi: 27.10.2014)